

Ovšem, aktivní potlačení je tím těžší, čím důrazněji byla představa (ostatně i zapomenutí vyžaduje pak delší doby).«

»Co je však příčinou této aktivní činnosti, jež nutí k potlačení? Proč nenecháme affekt normálně vyznít?«

»Poněvadž právě představa, již vyvolává, je — jak sám doznáváte — neunesitelná, poněvadž je neslučitelná s vašimi ostatními představami, názory, kulturními a sociálními překážkami, krátce proto, že přináší příliš intenzivní pocity nelibosti.«

»Když ale celou věc naprosto odsuneme, lze ji snad dokonale potlačit?«

»Takovéto podařené zatlačení nepříjemných pocitů zaslouží vlastně zvláštního pojmenování. Steecl nazývá je potlačení, já zničení. Nechtěl bych však přísahat, že se tak opravdu někdy stává. Zákon o zachování energie platí i pro vše duševní. Pouze snad nevidíme přeměnu — jako se před Robertem Meyerem nevědělo, že hybná energie padajícího kamene se mění v teplo a nemizí beze stop. Potlačení v tomto případě je jen nezcela zdařený pokus o to, proto nezdařený, že affekt byl příliš silný, a tak dalece nezdařený, že to »odsunuté« se znovu tlačí do vědomí v jiné formě. Zapomenutí je však normální psychologický děj. Zapomenutí je normálním odumřením, zničením smrtící ranou, ale zatlačení znamená, že jsme svou představu za živa pohřbili. Taková zdánlivě mrtví oťáásají však svými hrobkami.«

»Tedy dobojují svůj boj« — pravil mladý muž a odešel — a rozhodl se pro svoji lásku.

Doba a lidé

Josef Kopta:

O českém všiváctví.

Již jaksi ze zvyku by se slušelo poněkud rozebrati drsné titulní slovo, které by dokonce mohlo nahánět hrůzu. Nepochybuji, že všivák, všiváctví mohou být přezdívkou lidí a skutků nepěkných, ale tehdy se jim dostává zcela jiného přízvuku a zbarvení. Ono všiváctví, kterým se chceme dnes obírat, může v jistých případech působiti dokonce mile. Mírně tedy hovořiti o jeho nehanlivém smyslu, který se mu po většině dává a kterým se označuje — už jsem u toho! — jedna, řekl bych, z příznačných vlastností jinak velmi mátožné české povahy.

Doufám, že není třeba věsti dlouhých řečí o této mátožnosti, která v nové životní atmosféře bývá často diskutována. Budete se mnou jistě za jedno, řeknu-li, že jest po čertech málo znaků, které by českou povahu činily osobitou a jaksi rasově svéráznou. Proslulá středoevropská křížovátka a ještě více staletý pobyt v rámci obludně slepeného Rakouska s nakažlivým německým sousedstvím prožraly nás tisícími vlivy a nebylo by jistě trvalo dlouho a také z Čechů jsme měli representanty jakéhosi unifikovaného austrijačtví.

V určitých třídách nebo stavech — vezměme si na př. vysokou, střední i diurnistickou byrokracii — byl austrijačtý národ již skoro dotvořen a mentalitou i vnějšími způsoby života nebyl Čech od Němce skoro k rozeznání. Zvláště spolehlivě se o tom poučíme na vojně, kde mezi zupáky Čech s Němcem tvořili ztěžka rozlišitelnou dvojici. Ostatně, projíždíte-li dnešním Rakouskem, ozijí ve vás tyto reminiscence tak silně, že si musíte dávat pozor, abyste průvodčího ve vlaku nebo celníka neoslovili docela po domácku. Ale nač chodit za tímto typem do Rakouska? Příliš často se

s ním setkáte i doma, kde si jen převlékl kabát a dvouhlavého orla přelepil dvouocasým lvem. Vysedává na poště, u soudu nebo v jiné státní instituci, kde se kdysi vyhlíhl přesně podle předpisu a setrval tam s neproměněnou vnitřní tváří klasického pana rady nebo pana oficiála do dneška.

To asi postačí k nastinění poměrů, v nichž česká národní povaha ztrácela krok za krokem svou rasovou barvu a odlišnost a byla v mnoha případech deformována až do nestvůrnosti.

Jenže před tímto porakoušujícím vpádem se nedalo na štěstí všechno na ústup. Lidová masa se mu bránila a její vztah ke všem orgánům státní správy, který byl z národní i lidské přirozenosti jaksi zásadně opoziční, nevraživý, často i nepřátelský, byl zároveň i jistou izolací, která činila její organismus těmto vlivům ztěžka přístupným. Železo nebylo její zbraní. Dohnána častokrát až k resignované bezmoci, ulevila si jakýmsi šibeničním vtípem a stáhla svou tvář do nenapodobitelného pošklebku. Bezmeznou hloupost, která ji poroučela a chtěla býti poslouchána, sesměšňovala, kde mohla, sesměšňovala ji prostě, přirozeně a nepathecticky, s tváří nadmiru vážnou, které vlastně ani nebylo možno ničeho vytknouti.

Je jisto, že do nejbližšího styku s touto nadvládou přišel český člověk na vojně a že v této životní sféře se jeho vtíp, pošklebek, všivácká grimassa až jaksi kultivovaly. Byla-li vedle rakouské vojny pražská dlažba druhou úrodnou půdou, na níž všiváctví znamenitě vegetovalo, svědčí to o tom, že bylo vřdvycky podmíněno nocitem jistého útlaku a směřovalo v podobě velmi neškodné revolty proti těm, kteří nás tisknou ke zdi národně i sociálně. Byl to začasté jakýsi pojistný ventil, kterým vyrazil nadbytek vzteku a hněvivé páry, která nevěděla kudy kam a raději si podle své přirozenosti z někoho vystřelila, nežli by mu vypalovala oči, což svědčí o přemíře dobromyslnosti, s níž se v těchto kouscích shledáme častěji nežli se zlou vůlí. Ano, z někoho si vystřelit, někoho nechat naletět, někoho doběhnout, nabrknout, řatáhnout, nastavit nohu, nalíčit podfuk, zhoupnout, toť pravý smysl všiváctví, jeho úkol a cíl.

Dobry voják Švejk zůstane na věky klasickým obrazem českého všiváctví v rámci c. a k. armády, a jeho přihlouplá tvář, s níž prováděl své kousky, bude vřdvycky svědčiti o tom, jaké techniky bylo užito, aby zůstaly bez trestu. Dosvědčí zároveň, že se jich mohl odvážiti jedině člověk, jehož jméno se píše s kuriosním háčkem a nad to ještě člověk křtěný Vltavou, jež by se ani Němec, ani Francouz ani Angličan neodvážil napodobiti. Pro svůj štěnný rozkvět potřeboval nezbytně vojenského prostředí rakouského a všude jinde by byl vyhlížel živořivě a nedokrevně. Jen v Rakousku se mohl stát koncentrovaným reprezentantem všech svých druhů, kterým byl každý den novým pokušením jejich důvtipu. Činili si jim život příjemnější, jeho nudnou mechaničnost snesitelnější a měli radost z hlupáků, kteří málokdy prohlédli jejich podšitost.

Máme doklad, který do Švejka pojat nebyl a který jaksi školsky ukazuje, jak se český člověk s rakouskou vojnou vyrovnával. Je jisté, že vedle motivů svrchu naznačených, které byly udávány nepřiznivým vztahem k protičeskému státu a jeho služebníckům, najdeme v těchto počípech prostou a přirozenou touhu po veselosti, již byly osoby vojenských pánů bohatým inspiračním zdrojem. Český voják, kterého si vybral ně-

mecký hejtman za tlumočnicka svého vlasteneckého projevu (z něhož také ostatním Čechům v praporu nemělo ničeho ujíti), učinil tak se zdánlivou horlivostí, s tváří nesmírně vážnou a s odvahou, která se nebála riskovati velmi přísný trest. Zněl-li hejtmanův proslav: »Soldaten, schwere Wolken hängen am Himmel. Vergisst nicht den Ruhm und wenn jemand von der Fahne flieht, den trifft die rächende Hand der Nemesis,« překládal český tlumočnick s nejnevinnější tváří svým sourodákům: Mládenci, pan hejtman říká, že bude pršet. Máme si vzít s sebou rum a kdo proj uteče od fangle, ten si to vypije od frajtra Němečka. — A zde bychom mohli citovati ony různé texty českých přísah, které naši lidé s dvěma prsty vzhůru drmolili a které byly pravým opakem textu jim předříkávaného.

Vojna snad byla také proto tak neobyčejně živnou půdou, že poskytovala individuálnímu všiváctví široké forum diváctva, které mu vděčně zatleskalo a zahrnulo je obdivem. Psychologicky je tato galerie velmi důležitým činitelem, neboť je jisto, že sám pro sebe jen málokdy člověk všiváctví pěstoval. Pověstně: »dátí Lumírovi zobnout«, což znamená, položit si na dlaň krejcar nebo dokonce dvě tenoučké haléřové mince a nastavit ji na mostě výběřcímu, který je odtud může jen velmi ztěžka sebrati (zejména v zimě, má-li tlusté rukavice s jedním palcem!), je sice nesporným dokladem všiváctví, které nepočítá s diváky a je podnikáno pro individuální zábavu, ale vyskytuje se v míře skrovnější. (Není sporu, že i v této všivácké hříčce je kus protestu proti obtížnému zařízení, které učinilo Karlův most, na němž se nevybíralo, zvláště sympatickým.) Z tohoto hlediska je český člověk velmi silný altruista, který si přeje, aby se jeho kouskem pobavilo pokud možno nejvíce lidí a rozněcuje se tímto kolektivním pohledem. Stane se, že vzniknou velmi snadno všiváctví hromadná, pospolitá, kolektivní, při nichž dějstvuje celý zástup, který jest kdykoliv ochoten solidárně za ně odpovídati. Inspirován jednotlivcem nikdy jej neprozradí a jest-li že by se vyskytl člověk, který by se neostýchal tak učiniti, bude pokládán za nejmizernějšího vyvrhele. I zde chceme zachrániti pro budoucí věky, v nichž specificky české všiváctví asi vymizí, jeden doklad kolektivního činu, kterému se málokterý vyrovná. Byli to opět vojáci, ale již nikoliv rakouští, a jejich kousek vznikl patrně z prosté touhy po hecu, jak se lidově říká. Slouží mi za doklad toho, co jsem říkal o povahovém českém rysu a co jiná národnost nedokáže. V jisté zemi, kde žily české legie v menším provinciálním městě a kde občanstvo s obdivem naslouchalo jejich sborovému zpěvu, který vycházel z vojenského ležení, byli tito vojáci jednoho dne požádáni, aby něco zazpívali v místním kostele. To byla dosti těžká věc, neboť, jak známo, čeští vojáci byli i v rakouských kostelích lidé bezbožní a při kázáních rádi do sebe rýpali loktem a do hrsti se řeh-tali. Možná, že kdyby tato kázání nebyla rakousky vlastenecká, byly by jejich tváře vážnější. Ale takhle jim kostel nikdy k srdci nepřirostl a oni tam chodili jako na velkou kratochvíli. Před kostelem v cizí zemi se také, zdá se, nijak nezahloubali. Kostelní písně v hodinách sborového zpěvu necvičili a poněvadž veřejným vystoupením se daly získati sympatie místního občanstva, vyhověli pozvání a jedné neděle na kůře vystoupili. Známa a příliš světská píseň s pseudolatinským refrenem »Oracionibus« hlaholila tam v moc-

ném sboru, který byl zahrnut pochvalou a odměněn i hmotně. Uvažme, jak ztěžka se dnes chápe čin, provedený nedávno zcela spontánně a jak jsme mu i vnitřně najednou vzdáleni, div se nestydíme jej interpretovat. Což znamená, že životní ovzdušší jest dnes již zcela jiné, že všiváctví kvete v rozměrech daleko mírnějších, že Švejk i Lelíček se stále patrněji stávají historickými dokumenty a že lidový i románový humor si bude hledati v budoucnosti zcela jiné inspirační zdroje. Zásadní české opozičnosti byl ve vlastním státě ulomen hrot a občanským zrovnoprávněním se snad jednou srovnají hluboké diference, které lid před tím vyrovnával aspoň pošklebkem a nastavenou nohou. Jest sice pravda, že i dnes potkáme v tramvaji čtveráckého pasažéra, který považoval za vhodné vystřeliti si z revisora, příliš komisičně horlivého, kterému postupně předložil čtyři listky staré, nežli našel ten pravý, ale to je buďto velmi důmyslně aranžovaná převýchova orgánu, který nedůvěřuje lidem ze zásady a šmahem je pokládá za podvodníky, nebo je to zároveň velmi lidská touha po legraci, které je v našem životě tak povážlivě málo a kterou si zdravě založený člověk v takovýchto surogátech opatřuje.

Nyní ale musím dodat, že zvláštnost českého všiváctví je zejména v tom, že jeho autory byli lidé dospělí. U všech národů a ve všech světových literaturách se setkáváme s mládeží, zejména s kluky, kteří mezi své zábavy zařadili dopalování učitelů, vychovatelů a profesorů (zejména třídních), a kteří znepokojí chodce na ulicích a liči na ně všelijaké chytačky. Věřím, že stará peněženka, ležící na chodníku a spojená tenkou nití s klukem, který je skryt za rohem, nezaměstnává jen kluky ze Žižkova, z Karlína a z Libně. Tak se baví i kluci italské, francouzské a rušské, neboť představa kluka je jakousi internacionální šablounou, podle které byl zajisté stvořen i šikmooký kluk čínský. I ševcovský učedník, známý z tolika anekdot, se vyskytuje ve své všivácké podobě všude tam, kde je obuvnické řemeslo domovem a nemůže býti prohlášen za bytost specificky českou. Tím jest ovšem řečeno, že všude, kde chlapecká mládež žije hromadně, tedy ve škole, na hřišti a jinde, nebude nikdy různým všiváckým kouskům odzvoněno, protože zůstane dobrým právem mláde, aby vybíjelo svou nadbytečnou bujnost a zásobilo se vzpomínkami pro příliš vážný život, který se blíží.

A tak se zdá, že jen příliš rozpoutaným a nevázaným flamendrům zůstane vyhrazeno zvoniti v noci na cizí domovníky, což je ostatně všiváctví velmi nevtipné a banální, patrně odkoukané těžkopádným německým buršákům. Poslední sylvestrovská noc v Praze ukázala, jak dospělí lidé, zamíchaní jindy do veselého houfu, najednou zvažněli a přenechali jízdní dráhu výrostkům, kteří kromě řevu a hulákání se zaměstnávali trapně hloupým narážením, po pražsku řečeno, »naležváním« tvrdých klobouků. Zase musí člověk vzpomínat, jakým nevyčerpateľným zdrojem vtípu bylo českým opozičnickům staré Rakousko, počínaje strážníkem s chocholatým kloboukem a konče starým Procházkou, jehož pražská návštěva inspirovala kroužek anarchistických literátů k pověstnému všiváctví s padělanou bombou, na níž policie tak těžce naletěla. Oni to ostatně byli, kteří na Štědrý večer obcházelí zvonky porodních habiček, zvouce je do kostela. To už také souvisí s všiváckými kousky umělecké bohémy, které nic nebylo svato a která jakoby zemřela bez dědiců.

Děje-li se dnes ještě něco opravdu veselého, zůstává to omezeno na malé chlapecké celky, jak je najdeme v řemeslnických dílnách nebo na stanovištích šoférů a drožkářů.

Ale i tato místa jsou zřetelně poznamenána dobou, dobou jaksi těžkomyslnou, náchylnou k ponurým meditacím a vnučující pocity jakési chronické nejistoty, která souží lidi ubytované na úpatí sopky. Těžký otřes společenského organismu a rozklad všech jeho složek, vzájemně proti sobě popuzených, posílily lidskou zlobu, které se vtíp špatně daří a která může zploditi jediné všiváctví, plná zlomyslnosti. Budou snad podobna lstivým vlčím jamám, při nichž jde o to, aby člověk, který do nich spadne, si pokud možno zlomil vaz. A tu se mi chce dodat, že zvláštnost někdejších českých všiváctví, na něž si občas s malým steskem vzpomeneme, byla také v tom, že jejich autory byli lidé z gruntu dobromyslní, kteří i když se mstili, neoblížili vlastně ani kuřeti.

Leokadia Husny:

Zpověď moderní Turkyňe.

Tato polobeletristická skizka turecké autorky líčí velmi plasticky krizi moderní turecké ženy, která počíná bojovat proti mnohoženství, oficiální formě v Turecku, jakožto proti surovému a zvířecímu mravu.

Ještě nikdy od svého zrození necítila jsem se tak smutnou a nešťastnou. Dnes minul poslední den mé svobody. Ještě dnes smím volně vyjít samotna na ulici bez závoje, brát si venku bez ohledu na to, zdali mne kdo vidí z druhého konaku. Všechno to bylo tak milé, tak zábavné. Nejvíce hry s Hilmi bejem! Dnes ještě mohu s ním volně rozmlouvat o všem, neboť ještě dnes jsem považována za dítě.

Zítřka už všecko skončí. Zítřka poprvé na mne vloží čarčaf. A nejen na mne. Současně se mnou bude pasována na dorostlou osobu i Vedita.

Již dva dny je jakási stará Řekyně zaměstnána šitím dvou čarčafů. Jsou už hotové. Jeden hedvábný, elegantní, modní — pro mne, druhý obyčejný — pro Veditu. Vedita nebyla by ošklivá, kdyby v ní nebylo cosi ordinárního. Z čeho se to hloupé dříve tak těší? Je dnes taková rozžhavená, jakoby jí mělo zítřka potkatí veliké štěstí. Je nadšena svým čarčafem; a nemyslí na to, že čarčaf, tot harém, a harém, tot otroctví. Ale kdo je ona? Vnučka otrokyně kdysi koupené mým otcem! Bude umět dobře snášeti své otroctví. Tím lépe pro ni!

Ale já? Co si počnu? Jak ztiším své ubohé, rozbouřené srdce, toužící po životě? Zvykla jsem si žít podle své libosti, dělati, co se mi zlíbilo.

Zvonek. Jistě zase nějaká gerďza. Co jsem oblékla čarčaf, není měsíce, ve kterém by nějaká cizí, neznámá osoba neprosila o dovolení mne shlédnouti jako nějakou panenku na prodej. Když jsem včera seděla ve svém pokoji u zakrytého okna, stopovala jsem čtverečky dřevěné míže poslední paprsky zacházejícího slunce a náhle jsem uslyšela dole zvonek a potom otázku:

— Což zde není dívky na vdávání? — Vyskočila jsem z křesla, vyběhla na chodbu, volajíc: Vedito, Vedito! Chtěla jsem jí dátí rozkaz, aby odbyla ona gerďzu. Ale ta byla už v saloně. Musila jsem se nechtě objeviti, rozhodujíc se, že tomu tak bude naposled. Sběhla jsem se schodů s pocitem nesnesitelného pokorení a studu. Vešla jsem se sklopenýma očima, aby z ní gerďza nemožila vyčísti zlosti. Gerďza se mne při pití černé kávy nesponžela očí. Třeba jsem se na ni nedívala,

cítila jsem na sobě pronikavě pátravé zraky oné ženy; klouzaly s mé tváře na ruce, s rukou na nohy, s nohou na šaty, punčochy i pantoflíčky. Gerďza nezapomněla na žádnou podrobnost; svlékajíc mne očima ze šatů, oceňovala moje vnaďy, jakožt mého obleku, barvu mých vlasů. Zajímalo ji zřejmě i moje vzdělání, neboť se ptala bez okolků: »Zdaliž mluvíš kúesuk hanum francouzsky?«

»Evet, effendim,« odpověděla za mne matka.

»A mohla by mi kúesuk hanum něco zahrát?«

»Zahrej,« pravila matka. Usedla jsem ke klavíru. Hrajíc, cítila jsem, že mne kdosi potahuje za vlasy. Obrátila jsem rozčileně hlavu. Gerďza se začala omlouvatí, že mi chtěla upravití vlasy. Ale pochopila jsem ihned, že zkoumala, nejsou-li falešné. Když jsem skončila hru, gerďza začala vzdávatí pochvalu, a potom nafíkala na bolest zubů, které jí vůbec nebolely. Ale šlo o to, aby mohla při té příležitosti položití otázku, zdali jsou moje v pořádku. To vše mne tak zdeprimovalo, že jsem utekla ze salonu dřívě, než ona odešla.

»Víš, Lemean,« pravila mi matka během jídla, »tém ženám se často podaří znamenité manželství. Tak třeba Nušet hanum se zasnoubila rovněž prostřednictvím gerďzy. Musíš jí blahopřátí. Všechny sousedky mluví jediné o tom, že Edžved bej, její snoubenec, poslal jí tlustého berana s pozlacenými rohy a brillantový prsten. Ale myslím si, že tebe může potkatí ještě větší štěstí. Snad láska...«

— Láska — v haremu?

»Tak co, Lemean,« obrátil se ke mně jednoho dne otec. »Chtěla bys se vdávat?«

»Ani jsem na to nikdy nevzpomněla.«

»Ale otec Ibrahim beje je nadšený, bezpochyby vlivem oné gerďzy, která zkoumala tvé vlasy, a byl u mne včera s prosbou o tvoji ruku. Co ntu mám říci?«

Nastoupila dlouhá porada, která skončila tím, že přes moji nechuť k manželství byla přijata nabídka Ibrahim beje. Co jsem měla dělat? Musila jsem svolit. Osud! A od toho čtvrtku za týden budu už ženou Ibrahim beje.

Včera večer, když Ibrahim bej přišel zvátí mého otce i bratra na oběd zasnoubení, spatřila jsem ho v saloně klíčovou dírkou. Štěstí, že mne při tom nikdo nechytil, neboť by to byl veliký pokdesek. Musila jsem přece vědět, jaký je můj snoubenec. Má černé vlasy, černé vousy i černé oči. Dostí by se mi líbil, kdyby nebylo nosu. Ten nos všecko kazí. Ani Rostand by většího nevymyslíl.

Zasnoubení se odbylo velice elegantně. Bylo mnoho bejů i pařů s obou stran. Sabahedin hodza sepsal snubní akt. Všichni blahopřáli mladému pánovi, který byl velice spokojen. Jen otázka věna zachmuřila peněkud náladu. Moje rodina žádala pět tisíc tureckých liber pro případ rozvodu, k čemuž nechtěla svoliti rodina Ibrahim beje. Necenili mne více než na 3 tisíce. Málem, že se nerozhýlo moje mladé štěstí. Škoda. Vida, že by spor mohl zle skončiti, spokojil se otec se 4 tisíci liber.

Tak jsem tedy oficiálně zasnoubena. Bude-li se mnou bej spokojen, musím ztráviti v jeho konaku celý život. Jak se mu znelíbím, vyjádřím chuť k rozvodu.

Zůstává už jen několik dní panenství. Zítřka skončí svatební přípravy, a pozítří začneme už přijímatí hosty. Čím blíže ke svatbě — tím více se bojím. Celá moje átěcha tkví v tom, že neopustím dům sama. Matka mi chce darovatí Veditu, která bude mojí služkou. Jako se Vedita radu'e z té změny, tak se já chvěji. Kdo ví, co je to za člověka? Ať mi vlasy vstávají na hlavě při pomýšlení, že za nedlouho budu v jeho moci. Ale